

ait, Angelum moveri per accidens in assumpto corpore, quod supponit esse in illo definitive: neutrum autem Deo convenire potest. Non tamen dicit, conditionem illam esse necessariam ad corporis assumptionem. Hæc vero ratio conveniens non est, quia ut aliquis spiritus corpus assumat, non est necessarium, ut in illo sit definitive; tum quia Verbum incarnatum corpus sumpsit, et tamen non est in illo definitive, cum Verbum sit ubique, et non corpus: tum etiam quia Angelus potest non esse definitive in corpore assumpto, quia locus illi adæquatus major est, quam corpus assumptum, unde potest simul esse in corpore assumpto, et in aliis corporibus illi propinquis intra sphaeram sui loci adæquati; tum præterea qui nulla est ratio, ob quam illa conditio sit ad corporis assumptionem necessaria: nam per se necessariam est ut assumens sit intra assumptum; quod autem sit etiam extra illud, vel non sit ad assumptionem, est impertinens. Unde si vera esset sententia, dicens Deum immediate apparere in his visionibus sine intermediis Angelis, satis consequenter diceretur Deus assumere tale corpus non per unionem hypostaticam (hanc enim præter Incarnationem Deo tribuere hæreticum est), sed per aliam extrinsecam, ut motoris ad mobile, vel similem qualem supra de Angelis assumptibus corpora diximus.

43. *Secundum fundamentum.*—Alii ergo rationem reddunt ex argumento facto, nostra sententia supposita. Quia assumere est ad sumere, unde includit efficientiam, et terminationem circa rem assumptam: quia ergo principium efficiens illam assumptionem non est Deus, sed Angelus, ideo non assumit Deus corpus, sed Angelus: sed contra hanc rationem statim occurrit, quia licet Angelus sit causa proxima illius assumptionis, etiam Deus efficit illam, ut causa quidem universalis, in suo tamen genere immediate efficiens, ac per se; ergo ex parte efficientiæ illa sufficit ad assumptionem, si alia conditio necessaria non deest. Nulla autem deesse videtur, quia illa efficientia, vel assumptio non terminatur ad unionem physicam, et per se rei assumptæ cum assumente, sed ad unionem extrinsecam cum aliqua representatione: sed hoc modo etiam corpus illud unitur Deo, seu divinæ personæ, quæ apparere dicitur; ergo tam proprie assumit corpus, sicut Angelus dicitur illud assumere, seclusis aliquibus imperfectionibus, nam Angelus ita potest corpus assumere, ut intra illud definiatur, et cum illo, seu ad mo-

tum illius quasi per accidens moveatur, quod divinæ personæ possibile non est propter immensitatem; unde si quis ita loquatur, fortasse non multum errabit.

44. *Fundamentum verum.*—Nihilominus tamen melius dicitur, Deum non assumere talia corpora. Primo, quia talis denominatio includit habitudinem ad proximam causam efficientem juxta communem, et usitatum modum loquendi, et ideo ad illam non sufficit concursus solius causæ primæ, et universalis. Deinde quia (ut libro quarto dixi) Angelus non dicitur assumere omne corpus, quod movet, sed illud in quo se gerit, ut intrinsecum principium motuum, et actuum talis corporis; Deus autem non ita se gerit in hujusmodi corpore, sed Angelus est, qui vicem gerit, quasi proximæ, et intimæ formæ, et ideo assumptio talis corporis Angelo, et non Deo tribuenda est. Denique non videtur posse negari tale corpus ab Angelo assumi: non assumitur autem a duobus; ergo Deus non dicitur proprie illud assumere.

45. *Tertium dubium expeditur.*—*Declaratur.*—Tunc vero urget tertia interrogatio, cur dicatur Deus apparere sub tali corpore, si non assumit illud? Responsio communis est, Deum dici tunc apparere, quia repræsentatur specialiter per illam speciem visibilem oculis objectam, sicut dicitur quis apparere in sua imagine, ad quam representationem, seu apparitionem non est necessarium, quod sit auctor, vel effector suæ imaginis, et sic etiam Imperator dicitur apparere in scena, quando alterius personam gerit, ac repræsentat; nam ut quis dicitur apparere, non est necessaria (ut sic dicam) activa ejus repræsentatio, sed passiva, id est, ut per actionem, habitum, aut gestum repræsentetur. Quæ responsio vera quidem est, oportet autem addere, non quamcumque representationem sufficere, ut res dicatur apparere, eo modo quo dicitur apparere Deus; nam per imaginem, vel per historionem res etiam absens repræsentatur. Deus autem cum apparet, non ut absens, sed ut intime existens in re, sub cujus specie apparet, repræsentatur, ut quando apparuit in igne rubi, ut ibi realiter præsens repræsentabatur, et sic de aliis. Ideoque dicendum est, in his apparitionibus semper repræsentari Deum ut præsentem realiter, et sub illa externa specie latentem, nec obstat, quod etiam Angelus ibi existens, seu movens, aut loquens repræsentatur: quia sicut in ipsomet Angelo intime est Deus, ita per eandem externam speciem,

simul potest repræsentari Angelus, ut proximum movens, et Deus, ut in toto illo, quod apparet, intime existens, et inhabitans. Et ita dixit Augustinus, dicto cap. 9, contra Adiman, id quod apparet, dici Deum, propter inhabitantem personam Dei, et Angelum, ex persona servientis creature.

CAPUT XXI.

UTRUM IN NOVO ETIAM TESTAMENTO DEUS PER MINISTERIUM ANGELORUM HOMINIBUS APPARUERIT, ET CUIUS ORDINIS HI ANGELI SINT.

1. *Expeditur prius apparitio per Incarnationem.*—In præcedenti capite de antiquis apparitionibus Dei, quæ Incarnationem Christi præcesserunt, diximus: tunc de tempore post incarnationem, quod novi Testamenti vocamus, dicendum superest. Non loquimur autem in præsentem de illa singulari, ac ineffabili apparitione, per quam, ut ait Paulus ad Titum 2, apparuit gratia Dei omnibus hominibus, erudiens nos, etc., c. 3. Apparuit benignitas, et humanitas Salvatoris nostri Dei, Et Joannes, 1 ep., c. 4: *Annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, et apparuit nobis.* De illa enim dubium non est, quin fuerit vera Dei apparitio: nam *per illam in terris visus est, et cum hominibus conversatus est, Baruch. 3.* Per illam autem non omnes personæ divinæ, sed solus Filius seu Verbum Dei apparuit, quia solum *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, Joan. 1, Solusque Filius apparuit, ut dissolvat opera diaboli, ut idem ait ep. 1, c. 3.* Hæc autem apparitio longe altior est a cæteris omnibus, quia non in sola imagine, seu specie hominis, sed in vera, ac reali humanitate, nec per accidentalem unionem, sed per substantialem, et hypostaticam facta est: et per eum vera hypostasis composita est, quæ hominis operationes exercere, et passiones libere suscipere potuit. Quæ omnia secundum fidem catholicam nota sunt. Unde fit etiam certum, hanc apparitionem immediate per ipsum Filium Dei factam esse, sine proprio, seu proximo Angelorum ministerio. Quia sola Trinitas sine interventu Angeli illam unionem effecit: ac efficere potuit, ut in primo tomo de Incarnatione, disp. 10, sect. 1, ostensum est, et solum Verbum illam terminavit, ut in eodem 1 t., disp. 7, sect. 4, diximus. Dixi autem *sine proximo ministerio Angelorum*, quia remote ministravit Gabriel annuntiando mysterium, et consensum Vir-

ginis postulando, illud autem ministerium fuit (ut ita dicam) quasi morale, et extrinsecum: at vero ad ipsam formationem corporis assumendi, nullum physicum ministerium etiam remotum Angeli habuerunt, ut in 2 tom., 3 part., disp. 10, dictum est.

2. *Duplex sensus questionis hujus capituli propriæ.*—Hac ergo supposita apparitione, duobus modis intelligi potest, Deum apparuisse hominibus extra Incarnationem et post illam, scilicet, vel ut Deus est tantum, vel ut Deus, et homo est, seu intelligi potest talis apparitio de persona Patris, aut Spiritus sancti, vel tantum de persona Verbi, non secundum se, sed ut Incarnati, seu de apparitione Christi. Nam de Verbo secundum divinitatem solam, certum videtur, nunquam apparuisse post Incarnationem, nisi per humanitatem assumptam, vel per aliquam speciem, quæ ipsum sub humanitate repræsentaverit, ut ex dicendis patebit. Dicemus ergo prius de apparitionibus aliarum divinarum personarum, et deinde de apparitionibus Christi.

3. *Tractatur primus sensus.*—*Prima sententia negans.*—*Probat.*—De Patre igitur, et Spiritu sancto, et consequenter de Deo, ut Deus est, aliqui insinuant non apparuisse unquam in novo Testamento, ac subinde in illis questionem propositam locum non habere. Fundari potest hæc opinio, quia Deus nunquam visibiliter apparuit hominibus, nisi sub specie, aut figura humana, sed in novo Testamento nunquam Pater, vel Spiritus sanctus sub specie hominum visi sunt; ergo nunquam hoc tempore apparuerunt. Consequentia optima est, et minor supponitur ut certa, quia tales apparitiones illarum personarum divinarum in novo Testamento non leguntur, et si quæ leguntur in historiis Ecclesiasticis factæ sub humana forma, sunt solius Christi, non aliarum personarum. Major ergo probatur, quia in veteri Testamento nunquam legitur Deus apparuisse, nisi sub forma humana, ut patet de apparitionibus factis Adæ secundum Augustinum, et Abrahamæ, Loth, Jacob, ut constat ex Scriptura, et ratio reddi potest, quia non decebat Deum apparere sub specie alicujus bruti, seu animalis irrationalis, cujus conditio, et valde aliena est a divina natura, et ad actiones Deo consentaneas deservire non potest; ergo multo majori ratione non decebat apparere Deum sub specie aliqua rerum inanimatarum; ergo solum in specie hominis apparet Deus, et confirmatur: nam boni Angeli tantum apparent sub specie hominis, solusque malus

Angelus per serpentem locutus est, et sub aliis speciebus brutorum apparere solet. Ergo multo magis Deus tantum apparet sub specie hominis: si ergo non sic apparuit Pater, aut Spiritus sanctus in hoc tempore, profecto Deus, ut Deus nunquam in novo Testamento visibiliter hominibus apparuit.

4. *Vera sententia affirmans.* — *Probatur primo.*—Nihilominus dicendum imprimis est, divinas personas Patris, et Spiritus sancti post Christi Incarnationem interdum hominibus sensibiliter apparuisse. Probatur primo de Patre, et Spiritu sancto simul, ex insigni apparitione in Christi baptismo. Nam cum esset baptizatus, et ex aquis ascendisset, ecce aperti sunt ei caeli, et vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam, et venientem super se. Et ecce vox de caelis, dicens: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*, Matth. 3. Ibi ergo apparuit imprimis Spiritus sanctus, sub specie columbae: nam *Spiritus Dei*, non est, nisi Spiritus sanctus, quem Marc., cap. 4: *Spiritum absolute vocat*, Lucas vero, cap. 3, expresse vocat: *Spiritum sanctum*, et Joan., cap. 1, ait: *Testimonium perhibuit Joannes, dicens: Quia vidi Spiritum descendentem quasi columbam de caelo, et mansit super eum. Et infra: Super quem videris Spiritum descendentem, et manentem, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.* Unde theologi colligunt illam fuisse peculiarem apparitionem personae Spiritus sancti. Et tradunt Chrysostomus, et alii in Matthæum, et Ambrosius, l. 6, de Initiandis, cap. 4, in fine, ait: *Quare Spiritus sicut Columba descendit, nisi ut tu videres, nisi ut tu agnosceres, columbam etiam illam, quam Noe justus emisit ex arca, istius columbae speciem fuisse, ut typum agnosceres sacramenti.* Et in cap. 5: *Clamat Filius, super quem sicut columba se demonstravit Spiritus sanctus, clamat et Spiritus sanctus, qui sicut columba descendit.* Et Cyprianus, in sermone de Baptismo Christi, *Adesse* (inquit) *se tantis mysteriis, et presentiam suam dignosci dignata est sempiterna divinitas, caelisque apertis in specie columbae Spiritus sanctus ibi seipsum ostendens, et intelligi voluit, et videri.* Deinde ibi etiam Pater apparuit, ut dicti Patres, et alii communiter intelligunt. Quia in voce illa, *Hic est Filius meus dilectus, in quo complacui, evidenter clamat Pater*, ut Ambrosius ait, dicto, cap. 5. Et latius Cyprianus, *Hujusque* (ait), *Domine sancte Pater, non audivimus te loquentem*, etc. Et infra: *Teipsum ante hoc tempus non ita locutum audivimus, ut personaliter tibi*

assignetur locutio, quam profers, etc. Et plura de utraque illa apparitione dixi, lib. ult., de Trin., cap. 6, et t. 2, in 3 p., in comm., ad art. 7 et 8, et dist. 27, sect. 2 et 3.

5. *Probatur secundo.* — Secundo idem probari potest de eisdem personis, et maxime de Patre ex his, quae in Transfiguratione Christi visa, et audita sunt. Nam (ut Matth. 17, refertur): *Adhuc Petro loquente ecce nubes lucida obumbravit eos, ecce vox de nube, dicens: Hic est Filius meus dilectus in quo mihi bene complacui.* Ubi, *sub specie lucidae nubis Spiritus sanctus visus est*, ut Ecclesia in illius diei officio interpretetur, ex aliquorum Patrum doctrina, ut dixi, in dicto lib. ult., de Trin., c. 6, ubi divum Thomam, et alios Patres allegavi. Vox autem illa propria fuit Patris, eadem ratione, qua et vox baptismatis. Unde addit Ecclesia, *et vox Patris intonuit: Hic est Filius meus*, etc. Inter has autem duas personas earumque apparitiones notari potest discrimen; nam apparitiones Spiritus sancti factae sunt ad sensum visus: apparitiones autem Patris factae sunt ad solum auditum, tamen haec differentia non obstat, quo minus utraque apparitio sensibilis dici debeat, cum etiam per auditum in notitiam rei significatae per signum externum perveniatur: omnes ergo illae apparitiones sensibiles fuerunt, licet Patris fuerint, auriculares, Spiritus autem sancti oculares.

6. *Probatur tertio.*—Tertia apparitio Spiritus sancti etiam ocularis fuit in linguis igneis in die Pentecostes, Actor. 2, et Ecclesia in officio illius diei saepe id repetit, et communiter Patris, ex quibus specialiter videri possunt ibi Chrysostomus et expositores, et Augustinus, tr. 6, in Joan, et l. 4, de Trin., cap. ult., et Bernardus, serm. 1 et 2, de Pentecost., et alii Patres in similibus concionibus, et plura de ea re adduxi, in dict. l. ult., de Trin., cap. 6, ubi alias ejusdem personae Spiritus sancti apparitiones notavi. Ubicumque enim Spiritus datus est sub signo visibili, dici potest specialiter apparuisse, ut cum Christus insufflavit, ut Spiritum sanctum Apostolis daret, Joan. 10. Et cum in primitiva Ecclesia Spiritus sanctus ita dabatur fidelibus, ut ab aliis sub signo sensibili conspiceretur, Act. 8 et 19. Inde enim distinguunt theologi duplicem missionem Spiritus sancti invisibilem, et visibilem: quoties ergo Spiritus sanctus in novo Testamento visibiliter missus est, etiam visibiliter apparuisse dicendus est, quia ejus praesentia, speciali signo sensibili ad hanc significationem facto, manifestabatur; ergo tunc etiam visibiliter ap-

parebat, quia Spiritum sanctum apparere nihil aliud est, quam sub sensibili, ac peculiari signo praesens videri seu cognosci.

7. *Evasio.* — *Præcluditur.* — Dicunt vero aliqui, haec quidem exteriora signa fuisse indicia quaedam praesentiae Spiritus sancti, et quid in hominibus operaturus esset quodammodo demonstrasse, non tamen sub eis apparuisse proprie, quia nec illa signa sibi univit, nec illis exhibitus est. Sed non video quid aliud sit apparere, quam singulare indicium praesentiae per peculiare signum praesentiae suae ad hoc factum, et institutum exhibere. Unde licet Spiritus sanctus non univerit sibi hypostatice corpora illa ipsum representantia, nihil obstat quominus sub illis se exhibuerit, et apparuerit: nam extra mysterium incarnationis omnis Dei apparitio sine unione hypostatica facta est. Omnes ergo illae fuerunt verae apparitiones divinitatis, et speciali modo personae Spiritus sancti. Quia vel per tale signum representatur specialiter modus processionis ejus, vel effectus, qui illi peculiariter appropriantur, ut in dicto capite sexto, latius explicui. De apparitionibus autem Patris, nihil dicendum superest, quia in novo Testamento non invenimus peculiarem visionem, per ocularem apparitionem primae personae, sed tantum illas duas auriculares, quas retulimus, et tertiam, quam refert Joannes c. 12, ut sentit Augustinus, lib. 3, contra Maximin., c. ult. Quod autem in particularibus revelationibus Pater simul cum Filio incarnato aliquando visibiliter apparuerit sanctis hominibus, sicut ex certis historiis affirmare non possumus, ita neque id temere negare audeamus: quia res non solum possibilis, sed etiam facilis est, et dona divinae gratiae innumerable sunt, et rationes divinae providentiae in eis distribuendis nobis non sunt comprehensibiles.

8. *Solvitur fundamentum primae sententiae, in n. 3.*—Ad fundamentum contrariae sententiae respondetur negando primam propositionem assumptam, scilicet, Deum nunquam apparuisse, nisi in forma humana, nam in apparitione auriculari saepe apparuit sine ulla specie visibili, sed tantum per vocis signum. Item, Exod. 19, apparuit in specie nubis, et caliginis, ac ignis, et Exod. 3, simul apparuit in igne, et in voce, et non in specie humana, quantum ex Scriptura, et doctoribus colligitur. Ita ergo fieri potuit in novo Testamento. Neque hoc habet indecentiam, quia licet animal irrationale, vel corpus, quod speciem, seu imaginem ejus refert, non sit aptum ad unio-

nem hypostaticam, nec ad actiones morales per illud exercendas, potest esse aptum, et decens ad aliquam significationem, et ita sancti plures rationes reddunt, ob quas Spiritus sanctus in specie columbae apparuerit, de quibus in 3 p., q. 39. Et similiter Christus sub specie agni visus est saltem imaginaria visione, et eadem ratione ignis, aut alia res inanims potest ad aliquam representationem Dei, et decentiam, et proportionem habere, ut per se satis notum est.

9. *An mediantibus Angelis factae fuerint apparitiones hactenus tractatae in primo sensu quaestionis.*—*Prima sententia negativa.*—Hoc igitur supposito de his apparitionibus divinarum personarum, seu divinitatis in novo Testamento, succedit nostra quaestio: an etiam illae factae sint mediantibus Angelis, vel immediate a persona divina, seu Deo ipso. Aliqui enim opinantur esse veluti peculiare privilegium legis gratiae, ut in ea Deus per se ipsum hominibus apparere soleat, et aliqui tribuunt hanc opinionem Clichovæo in Damasceno; l. 4, c. 17, ubi ait: *Quoniam ante incarnationem divinitas ipsa non se praesliterat visibilem, nec per unionem rei corporeae sensu aliquo perceptibilem, ideo non fuisse tunc inter fideles imaginis Dei usum. Nunc vero posse sub illis figuris representari, quibus hominibus insinuari dignata est divinitas, aut hominis, aut columbae.* Et infra dicit, alia ratione apparuisse Deum ante Incarnationem, et postea: nam prius non per divinam substantiam, sed per Angelicam apparebat, eamque non unitam hypostatice illi corpori, sub quo apparebat. *At vero* (ait), *cum Dominus noster in nostra carnis substantia mundo apparuit, vera et propria divinitas ibi adsuit in propria sua substantia, et unita quidem humanae naturae in una eademque hypostasi.*

10. *Abulensis proprius accedit.* — Magis insinuat hanc sententiam Abulensis, Exod. 19, quaest. 6, ubi ait, Spiritum sanctum descendisse super Christum in specie columbae, et super Apostolos in specie linguarum ignis, non proprie per mutationem sui, sed improprie per effectum visibilem, quem specialiter ad sui representationem fecit; in illo vero loco Exodi, ubi Deus in nube loquebatur Moysi super montem sanctum, nec proprie, nec improprie descendisse Deum, quia non Deus, sed Angeli fecerunt illos effectus visibiles, qui exterius apparebant. Haec autem differentia nulla est, nisi supponendo columbam aut linguas igneas non esse per Angelos factas, sed imme-

diate ab ipso Deo. Tribui etiam solet hæc sententia Chrysostomo, homil. 4, in Matth., in fine, quia dicit: *Filio Dei baptismum recipiente, et Spiritu sancto descendente, unus in forma stabat humana, alter in specie descendebat columba: tertius autem in voce audiebatur*, etc., et Cypriano, dicto serm. de Baptismo. Nam prius de Spiritu sancto dicit: *Cœlis apertis in specie columbae Spiritus sanctus ibi seipsum ostendens, et intelligi voluit, et videri*. Postea vero clarius de Patre ait: *Huc usque, Domine sancte Pater, non audivimus te loquentem, qui multifariam olim per Angelos locutus es, te ipsum non ita ante hoc tempus locutum audivimus*, etc. Ubi sentire videtur, illam vocem non esse per Angelos formatam, sed ab ipso Patre. Denique citari solet Ambrosius, dict. cap. 4, de Initiandis.

11. *Probatur secundo ratione.* — *Secunda sententia distinctione utens.* — Congruentia pro hac sententia reddi potest, ex perfectione legis gratiæ, in qua Deus longe majora beneficia hominibus confert, quam antea: ideoque conveniens videtur, ut postquam Verbum per seipsum, et immediate corpus induit, aliæ etiam personæ sub aliquibus sensibilibus signis visibiliter se ostendant immediate, ac per seipsas. Maxime vero quando apparitio aliarum personarum super Christum incarnatum fiebat, sicut columba super ipsum descendit, et vox Patris super ipsum audita est, quia non decebat hæc fieri per Angelos super Christum. Denique aliqui theologi distinctione utuntur in hac re, præsertim quoad descensum Spiritus sancti in specie columbæ, quia vel columba fuit vera, vel tantum apparens. Si primum dicatur, probabilius credunt, Spiritum sanctum immediate fecisse, et quodammodo assumpsisse illud animal ad se repræsentandum. Et ita tribuunt istam opinionem illis Doctoribus, qui sentiunt illam fuisse veram columbam, ut sunt D. Thomas, 3 p., q. 39, art. 7, et alii, quos ibi retuli. Si vero illa tantum fuit imago columbæ, putant probabilius apparitionem per Angelos fuisse factam. Et ratio discriminis fortasse est, quia vera columba non potuit fieri ministerio Angelorum: ejus autem imago facile formari potuit.

12. *Tertia et vera sententia affirmativa.* — Nihilominus tamen dicendum est, omnes has Dei apparitiones in novo Testamento per Angelos factas esse. Ita docui in dict. lib. ult., de Trinit., cap. 6, estque communis sententia theologorum in locis citatis capite præcedenti. Eademque tradit Augustinus, lib. 2, de Tri-

nit., cap. 6, 7 et sequent., ubi plane docet, de hujusmodi Dei apparitionibus, quæ non fiunt per hypostaticam unionem, eandem esse rationem utriusque temporis novi, et veteris Testamenti, quod apertius concludit, lib. 4, cap. ult. Et idem sentit Gregorius, lib. 28, Moral., cap. 2, dicit enim, per Angelos fuisse formatam columbam, Idemque indicat Cyrillus, l. 3, in Joan., cap. 3. Ratio autem hujus assertionis eadem est, quæ in præcedenti capite reddita est, quia hoc pertinet ad ordinariam legem providentiæ divinæ; addendo, nullam esse rationem, ob quam in hoc tempore observanda non fuerit, ut patebit respondendo ad fundamentum contrariæ sententiæ.

13. *Ab auctoribus in num. 10 et 11.* — Igitur Chrysostomus, Capreolus, vel Ambrosius, sine fundamento in contrarium allegantur. Quia Chrysostomus dicit, in baptismo tres personas apparuisse, non tamen dicit omnes eodem modo apparuisse. Cyprianus vero solum intendit in hoc constituere differentiam, quod antiquæ locutiones Dei non audiebantur, ut specialiter dictæ a persona Patris ad Filium, sed ut voces Dei unius ad homines. Ambrosius autem solum ait, Spiritum sanctum sicut columbam descendisse. Itaque omnes affirmant apparitiones, et tribuunt Spiritui sancto descensionem, et quod missus fuerit, non tamen ministerium Angelorum negant. Imo neque Clichtovæus aliud dicit, nisi quod divinitas figuris hominis, et columbæ nobis apparere dignata est. Non tamen intendit inter eas apparitiones æqualitatem constituere, quoad unionis modum, nec id verisimiliter cogitari de viro docto potest, ergo nec illas æquiparat quantum ad modum effectiois, vel assumptionis. Differentia vero quoad usum imaginum Dei in lege veteri, vel scripta in hoc tantum intelligenda est, quod ante Incarnationem non erat in Deo vera corporea natura, sicut nunc est, et ideo non poterat secundum aliquam naturam in ipso existentem proprie figurari, sicut post assumptam humanitatem potest. Indicat autem inde ortum esse ut non solum in illa propria natura, sed etiam in aliis imaginibus, in quibus apparuit, metaphorice repræsentetur; de quo alias. Differentiam autem ab Abulense assignatam probare non possumus, nec video cur dicendus non sit Deus descendisse ad dandam legem in monte Syna, Exod. 19, intelligendo id de improprio, seu metaphorico descensu. Maxime cum ita loquitur Scriptura: *Mons Syna fumabat, eo quod descendisset Dominus, utique per singularem effectum, qui*

licet per Angelos fieret, non tamen sine cooperatione, et præsentia Dei, qui per illum effectum specialiter repræsentabatur.

14. *Ad rationem in num. 11.* — *Solvitur fundamentum 2 sententiæ in eodem num. 11.* — Ad rationem autem illius sententiæ respondemus, nihil pertinere ad perfectionem legis gratiæ, quod illæ apparitiones non fiant per Angelos: nam per hoc nullum bonum hominibus accrescit, et quodammodo majestati, et providentiæ divinæ derogatur, imo potius pertinet ad perfectionem legis gratiæ, ut in ea ordinaria lex providentiæ divinæ non immutetur, ubi ad majora dona hominibus conferenda non fuerit necessarium, nec utile. Unde parum refert, quod apparitiones aliarum personarum factæ sint, ad Christi divinitatem, et sanctitatem significandam, et contestandam. Nam potius pertinet ad majorem Christi gloriam, et ad ipsorum Angelorum honorem, ut in ea testificatione Angeli ministrent: sicut etiam Pater et Spiritus sanctus testimonium Filio per Prophetas dederunt: cui testimonio Angeli ministrarunt. Denique distinctio secundæ opinionis necessaria non est; tum, quia verius est, columbam, quæ in Christi baptismo apparuit, non fuisse verum animal (ut in 3 part., loco citato ostensum est), tum etiam, quia licet illa fuisset vera columba, potuisset ibi apparere non denuo producta, sed aliunde adducta, quod ministerio Angelorum tanta velocitate, et industria fieri poterat, ut ab aliis non videretur: vel etiamsi producenda esset, poterant Angeli aequaliter ministrare applicando materiam, et aliquam aliam causam active disponentem illam, licet fortasse alia majore cooperatione, et concursu Dei speciali opus esset.

15. *Tractatur secundus sensus questionis in num. 2. An Christus apparuerit, et an in eo Angeli ministraverint.* — *Quatuor apparitionum tempora distinguuntur.* — *Quid de primi temporis apparitionibus.* — Superest dicendum de apparitionibus Dei post Incarnationem, quatenus Deus homo, seu Christus est. Quatuor autem modis, seu temporibus apparuit Christus Deus homo: duo namque considerari possunt in vita mortali, et alii duo in immortalis, seu gloriosa. Prior in vita mortali fuit post Incarnationem, quamdiu in utero matris latuit. Alius fuit in eadem vita mortali a Nativitate usque ad mortem. Tertius fuit in vita gloriosa post Resurrectionem, antequam ad cœlos ascenderet. Quartus esse potest post ascensionem in cœlum, quamdiu ad dexteram

Dei Patris sedet, usque ad diem Judicii. Circa tres priores nihil fere dicendum occurrit, quod ad præsens institutum pertineat. Nam Christus quamdiu fuit in utero matris nemini apparuit visibiliter ad oculos corporis, vel in se, vel in aliqua imagine corporea, quia in se nec naturaliter videri poterat oculis corporis, nec supernaturaliter sic alicui apparuisse legitur, nec sine temeritate affirmari posset. Quia nec matri suæ sic apparuisse ante nativitatem ab aliquo scriptum vidimus, vel audivimus. Solum ergo per fidem eo tempore apparuit aliquibus, et satis paucis, nimirum sanctissimæ Virgini, spouso suo Joseph, Joanni Baptistæ, et matri ejus Elizabeth, de his enim solis in Evangelio legimus, et probabiliter extendi potest ad Zachariam, partim per revelationem de futuro sibi factam, partim per ea, quæ in visitatione gloriosæ Virginis vidit, et audivit.

16. *Aliqualiter eis ministrarunt Angeli.* — Hæc autem qualiscumque Christi apparitio, quoad objectorum propositionem mediantibus Angelis aliquo modo facta est, quoad ipsam vero internam cognitionem, per revelationem Spiritus sancti. Sic enim beatissima Virgo per Gabrielem cognovit, quis futurus esset Filius ejus. Et licet postquam præbuit assensum, per experientiam cognoscere posset se concepisse in utero: quod autem ille esset Christus verus Dei filius, et homo, per fidem ab Angelo propositam credidit. Et simili modo apparuit Joseph per Angelum, Matth. 1. De Joanne autem Baptista res est magis dubia, an in revelatione illi facta ministerium angelicum intervenerit. Nam probabile est, Christum ipsum ex utero matris illuminasse Joannem intra uterum matris suæ existentem, media voce sanctissimæ Virginis, qua salutavit Elisabeth. Nam, ut Evangelista refert: *Ut audivit salutationem Mariæ Elizabeth, exultavit infans in utero ejus.* Et ipsa Elisabeth ait: *Ut facta est vox salutationis tue in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo.* Per Verbum ergo Virginis, tanquam per instrumentum Christi loquentis et operantis per matrem, Joannes Christum agnovit, et præ gaudio exultavit, ut in 2 tom., 3 part., disput. 4, sect. 7 et 8, latius dixi. Inde vero, et per eandem efficaciam salutationis Virginis Christi manifestatio ad Elizabeth pervenit, ut docte et pie docet Toletus, Luc. 1, annotat. 117, et sequentibus; et id confirmat auctoritate Cyrillus, libr. de recta Fide ad Reg., cap. ex Evang., Lucæ, et Ambrosius, libr. de Instit. Virg., cap. 7. In illis ergo internis apparitionibus non videtur necessaria